

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1994 m. vasario mėn. 5 / February 5, 1994

Nr. 25(5)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Ne vien tik dideli skaičiai

Norim ar nenorim, o didelių skaičių išėjimo laikotarpis bėta prieš visų akis regimai. Vargu ar galėsime (vargu ar jau galim) tikėtis tų „atlaidinių“ dainų ir šokių švenčių su tūkstančiais dainuojančių ir šokančių ir su dešimtimis tūkstančių žiūrovų. Vargu ar galėsime toliau dar girtis šimtais gyvųjų organizacijų, tikrai dirbančių visuomeninė, o ypač kultūrinę darbą. Neprišauksim ir šimtus lietuviškų parapijų. Perpildytas literatūros vakarų, teatrų ir koncertų sales jau beveik sunku įsivaizduoti. O norint, kad būtų kitaip, jau reikėtų mokėti per didelę kainą, reikėtų, Dieve neduok, naujo pasaulinio kataklizmo ir naujo beglių sūbiųtelėjimo į šį kraštą. Bet apie tai geriau negalvokime, pažūrėkime, kas šiose besikeičiančiose aplinkybėse nepadaryta ir kas dar galima padaryti, nesigardžiuojant vien tik dideliais skaičiais, bet ir nekrinant ir pesimistine, beviltiška bala.

Turbūt jau nesustabdysim tų didžiulių kompaktiškų lietuvių telkinių irimo ir pavienio skaidymosi po visą Ameriką ir Kanadą. Visi „sinjorai“, galima sakyti, gerai žino, kas jų laukia. O jų palikuonys, profesijū, darbų ir kitokių gyvenimiškų realybių vertėjai, barstosi po visą žemyną pavieniai, tik retai šeimyniniais būreliais apsijungdami. Ir tokie apsijungimai gali būti tikri lietuvių žiburėliai, jeigu juose yra kalbama ne vien apie mąšinas, nuosavybes ir biržas, o atsiliepiama pozityviai į Lietuvos ir lietuvių kultūrinis bei kasdieninius, gyvenimiškuosius rūpesčius. Tokių pozityvių atsiliepimų jauniesniųjų kartose jau girdime ir matome. O ir pavieniai mokslo, kultūros bei verslo žmonės, giliau įleidę šaknis į gyvenamo krašto atitinkamus klotus, aplinkybės susiklosčius ir turint norą, kiek daug gali padaryti savo įtaka Lietuvos labui ir lietuvių gyvastumui. Tokių dėka net visai iš svetimų šaltinių gali ateiti moralinė ir materialinė parama Lietuvai ir lietuvių. Ir tokių pavyzdžių jau yra. Suprantama, anų pavienių susipratėlių gal ir negalėsime skaičiuoti tūkstantiniais skaičiais. Bet šitokiam žaidime susipratęs šviesuolis profesionalas

pasaulyje savo užimtose pozicijose savo tautai ir protėvių žemei gali padaryti daugiau negu tūkstantis abejingųjų. Tad reikėtų anų įtakingųjų paieškas kokiais nors būdais sustiprinti. Beveik tikra, kad tokių irgi nebus tūkstantiniai skaičiai. Tik labai svarbu, kad čia vienas atstotų tūkstantį. O tokie stebuklai, kaip rodo vakarietiškas politinis, visuomeninis ir kultūrinis gyvenimas, yra galimi. Reikia tik ugdyti ir paskui surasti stebukladarius.

O jų labai reikia, nes dar yra apšėiai darbų, kurie tegali būti padaryti dabartinėje situacijoje tik išėjimoje. Sakysim, 50 metų čionykštės kultūrinės ir įvairios kūrybinės veiklos rezultatų profesionalus susumavimas atitinkamuos leidiniuose. Bet kas tuo rūpintis ir kas tokį būtiną, tačiau nepelningą leidinį leis?

O reikia daryti taip, kaip ir visur yra daroma. Štai ir Lietuvoje dabartinės leidyklų ir pirkėjų aplinkybės tokios tautos gyvastumui būtinos knygos leidyklų yra spausdinamos, kai jas do tuoja Kultūros ir Švietimo ministerija. Mūsųose tą rolę galėtų atlikti piniginiai fondai. Gražų pavyzdį jau turime. Tai Lietuvių Fondas, apmokėjęs visas paruos ir leidybos išlaidas koautorinei ir paminklinei knygai *Lietuvių egzodo literatūra 1945-1990*. Kodėl negalėtų būti ir *Lietuvių egzodo muzika 1945-1995* ir *Lietuvių egzodo dailė 1945-1995*. Išėitų net gražiau – lygiai 50 metų laikotarpis. Dar yra šias kultūros sritis gerai permankančių vyresnių ir jaunesnių žmonių. Ranka dar pasiekiami čia archyvai, galerijos ir visa tai aprašiusi periodinė spauda. Jeigu Lietuvių Fondas ir toliau būtų šiam analoginiam reikalui palankus, tai į lietuvių tautos kultūrinio gajumo istoriją būtų įterptos tikrai paminklinės, niekieno kito nepraalenkos knygos. Skaičius ir vėl nedidelis – tik trys knygos. Bet jos amžinai būtų visokeriopa prasme matomos tūkstantinėse knygų lentynose.

Taigi reikia tik kompetentingu, tokius veikalus parašančių ir suredaguojančių žmonių. Paieškokime.

k. brd.

VYTAUTAS A. JONYNAS

Prancūzų poeto ir dramaturgo Oskaro V. Milašiaus asmenybė ir kūryba yra palyginti gerai pažįstamos skaitančiajai vyresnės kartos išėjimui. Gal net geriau, negu prancūzų skaitytojams. Ir tai nuo Nepriklausomybės laikų.

Faktiškai juk ne to, jam prieglobstį ir pilietybę suteikusių krašto intelektualai, bet lietuvis (Dr. J. Grinius) pirmasis suskato rašyti disertaciją apie Milašių. Ir vėliau domėjimasis juo Lietuvoje neatsilūgo. Kas be ko, jį palaikė Antano Vaičiulaitio išverstieji veikalai: pjesė *Miguel Manara* ir lyrikos rinkinys *Septynios vienatvės*. Taip pat jaunųjų doktorančių Genovaitės Židonytės-Vėbrienės ir Aldonos Šlepetytės akademinių darbų. Rasi dar kritikų smalsavimai išvėlgti Milašiaus įtaką kai kurių žemininkų lyrikai.

Kaip bebūtų, peržvelgus *Lietuvių išėjimo spaudos bibliografijos* tomelius akivaizdu, kad mūsų visuomenė buvo reguliariai informuojama apie Oskaro V. Milašiaus Bičiulių Draugijos *Sąsiuvinis*, poeto minėjimus, ar naujai aptiktą archyvinę medžiagą. Vien 1970-1979 m. laikotarpyje būta L.L.S.B. apie penkiasdešimt nuorodų į to pobūdžio rašinius bei straipsnius.

Viaisi kita, diametraliai priešinga padėtis buvo pavergtoj lietuvių. Išėjimo dešimtmecius Milašiaus kūryba buvo tenai sąmoningai, aktyviai ignoruojama. Tiesa, 1969 metų *Poezijos pavasaris* išspausdino kelių Milašiaus eilėraščių vertimus, padarytus Albino Žukausko ir Tomo Venclovos, bet šiaip leisti na tvirtinti, kad krašte gyvenantieji turėjo išlaukti 1980 m. dešimtmečio pradžios, kol aptiko pirmą objektyvesnį ir išsamesnį Oskaro V. Milašiaus kūrybos įvertinimą Vytauto Kubiliaus knygoje: *Lietuvių literatūra ir pasaulinės literatūros procesas* (Vilnius, Vaga, 1983).

Paradoksaliai, bet labai siauram žmonių rateliui tenai Milašiaus pavardė, pasirodo, buvo pažįstama iš kitur. Iš buvusių Gulago kankinių išėjimo pasakojimų ir pagrindinės spaudos. Kaip patiriam iš Prano Antalkio (Mikalausko) straipsnio „Don Pedro pogrindinė leidykla“, pasirodžiusio *Nemuno* 1990 m. 10-tam numeryje, paskutiniaisia Lietuvos vergijos dešimtmečiais buvo kilusi mintis įsigyti ir paskleisti savilaidos kelių Milašiaus brošiūrėle, aiškinančią Apokalipsę. Kai pasirodžius Paryžių Milašiaus *Raštų VII*-tam tomui (*Ars Magna*) tas leidinėlis nebeliko bibliografinė reitenybė, jo tekstas buvo išverstas (laisvokai) ir paskleistas „dešimties egzempliorių tiražu“. Ir tai su persėjimais: „Šis raštas nedaugeliui“.

Toks įsėjimas gali atrodyti vakariečiui patetišku, jei ne vaikščiui, bet tenka prisiminti tų

Nauja studija apie Oskarą V. Milašių

Laimono Tapino *Septynios vienatvės Paryžiuje*

o.v. Milašius - Milašius

dienų atmosfera, slapstus žmonių lūkestis. „Kai kas“, rašo Pr. Antalkis, „tuos pranašavimus išjuokė. Kiti skaitė ir džiaugėsi; skatino keista atbudimo, išsivadavimo viltis, kad Lietuva tapsianti Šiaurės Atėnais. Taigi, šviesos, ramybės, laisvo mąstymo šaliniai“.

Nenuostabu, kad artėjant išsivadavimo valandai, palaisvėjus cenzūros varžtas, Milašiaus pavardė išnoro vėl viešumon iš patų pirmųjų *Šiaurės Atėnų* numerių. Bet ir vėl kaip keistuoio, ekscentriko, miglotų orakulių pranašystų teikėjo. Vėl buvo cituojama Apokalipsė, rodomi žemėlapiukai, kur JAV vaizduojamos kaip Žveris.

Pasirodžiusi A. Dambrausko knyga: *Viskas praeina. Mokslo dienų, lagerio ir tremties metų atsiminimų nuotraukos* (Vilnius Vaga, 1991) sušvelnino to Milašiaus portreto rėkiančių spalvų atbrumą. Savo atsiminimuose A. Dambrauskas išsipašakoja ką patyręs iš buvusio Lietuvos pasiuntinio Paryžių Petro Klimo lūpų. O jo suteikiama Milašiui charakteristika tvsika įsėjautimu ir neslepiama pagarba poetui. Gal ne pro šalį pažymėti, kad A. Dambrausko tekstas labiau vien

kartoja faktus, kurie buvo išėjimui žinomi iš 1977 m. *Metmenų* 34-tam numeryje paskelbto Petro Klimo dienoraščio. Jei mano atmintis neklysta, toji reveliacija nesukėlė anuomet išėjimui nė mažiausio susidomėjimo.

Visus tuos dalykus prisiminus, neužginčijama ir miela staigmena blykstelė naujas Milašiaus parkeliavimas į namus. Šiuo karu Lietuvoje gyvenusio, brendusio, ilgą laiką jokių Europu nematęsio rašytojo atkaklaus ir kruopštaus darbo dėka. Neseniai Kaune išėjusios naujos Milašiaus biografijos dėka. Pavadinta jina *Septynių vienatvės Paryžiuje* vardu, o jos autorius yra ne kas kitas, kaip Laimonas Tapinas. Tas pats Tapinas, kuris prieš porą metų nusteino skaitytoją savo brandžia monografija apie aktorį Bronių Babkauską: *Medyje angelas verkia*. Ar ši išsami, apgalvota sudaigstyta ir pažymėtina lengvai skaitoma knyga pasidarys „bestselleriu“, kokių buvo tapę „Angelas“, sunku atspėti, bet, kaip literatūrinis įvykis, jos pasirodymas reikšmingas daugeliui atžvilgių.

Visų pirma šiuo metu Lietuvos kultūriniam gyvenime didelė sausra. Vertingesnių knygų kaip

ir nėra. O Tapino veikalas įdomus jau tuo, kad jis provokacija. Tai vienintelis kartas, kai lietuvis beletristas imasi temos, kurią pagal visus fizikos, biologijos, chemijos ir kosmologijos dėsnius privalėtų traktuoti Prancūzijos intelektualai.

Žinoma, leistina pripažinti Tapinui geras žurnalistinius sugebėjimus, neeilinį talentą. Tai labiau, kad jis tai įrodė *Angeliu*. Bet tos apybraižos objektu buvo aktorius Bronius Babkauskas – beveik žemietis, maždaug tos pačios kartos pilietis, kurį daugiau mažiau intymiai pažinojo galybė gyvų liudininkų. Sulenkęjusio Lietuvos didiko ir žemo luomo žydaitės Miriam-Rozalijos meilės vaisius – Oskaras V. Milašius – pernelyg sudėtingas, persisukusi, „kontroversinė“, kaip nun mėgstama sakyti, būtybė. Be to skendėjanti dievai žino kur žilos senovės ūkanose. Negi lietuviui, ir dar nestudijavusio romanistikos, nosiai atskleisti įtikinamai jo gyvenimo vingius – tikybinių įsitikinimų skaidrį ar žemiškų nuopolių gelmes, jo ekscentriškus polinkius maišytis tai homikų ir komikų, medikų ir pedikų šutvėse, tai su kriošėlių konspiratorių talentais; juo

visus tuos priekaisčius šitaip išsakius (jų bus ir daugiau), džiugu konstatuoti, kad iš viso mūsų dvasiškai be pagrindo. Tapino

kuopelėse. Įtikėti šarlatanų paitalais ar pačiam prasimanyti neįmanomas savas teorijas apie žydų kilmę iš iberų.

Ar pavyko Laimonui Tapinui įveikti tuos „handikapus“, kaip sakyti žmonės Lietuvoje, kuo giminą, panaši, prilygtanti kitų autorių sukurto Milašiaus apybraižom, ar kuo už jas pranašesne yra L. Tapino studija, pačiu pirmuoju klausimu, užklumpanti skaitytoją, tik ką atsivėrus knygą. Juo labiau, kad bematant ji pasigauna kitos abejonų bei neaiškumai. Bene pirmiausia faktas, kad knygos metrikosje veikalas pavadinamas ne biografinės „ar „apybraižos“ vardu, bet jam prsegama nieko nesakanti „dokumentinės prozos“ etiketė. Atvirai kalbant, absoliučiai netinkanti, kadangi dokumentų kaip tokių, ar jų sąrašo, *Septynių vienatvės Paryžiuje* leidinyje nėra. Nėra jokios bibliografijos, jokio formalaus naudoto šaltinių sąvado. Nėra bibliografinių nuorodų puslapių paraštėse, išskyrus vieną kitą pažymą, kad cituojamos ištraukos verstos Valdo Petrausko, Antano Vaičiulaitio ir t.t.

Tiesa, aptardamas „Pabaigos žodyje“ savo trejų metelių pareikalavusį triušą, „kaupiant kruopelytę po kruopelytės kas žinoma apie Milašiaus gyvenimą“, Tapinas pasisako naudojiesi „gausiais O. V. Milašiaus laiškais Paryžiaus Nacionalinėje Bibliotekoje, Jacques Doucet literatūrinėje bibliotekoje, Vilniaus Martyno Mažvydo, universiteto bibliotekoje, Mokslų akademijos rankraštynuose, Vilniaus Valstybiniame archyve saugoma medžiaga. Toliau Tapinas sakosi skaitęs kitų rašiusiųju memuarus, neįvardindamas vieno jų knygų pavadinimų (o juk galėjo būti kelios) ir sakos išglaudes „to meto lietuvių ir prancūzų periodiką“.

Visa tai neabejotinai įspūdinga, bet ne kažin kaip konkrečiu.

Kodėl autorius patyktėjo skaitytoji bibliografijos, apskundamas recenzento darbą ir nusiakriausdamas save patį, nes snobų mokslininkų akimis jo darbas gali būti palaikytas „nerimtu“, ne visiškai aiškiu. Buvo, tiesa, laikai, kada kai kurie biografinių rašytojų kaip pvz. André Maurois, Stefan Zweig'as ar rasi koks Mirko Jeluziūt nepaisė reikalavimų paskelbti naudotus šaltinius. Bet mūsų laikais toks elgesys retenybė. Beveik neįsivaizduojamas. Net ir tokio Henri Troyat biografiniai veikalai, skiriamieji skaitančiųjų masėm, juos turi. Nes iš tikrųjų, kaip skaitytojai susivaikyti, ar autorius operuoja seniai paneigtų faktų versijom, ar esama jo kūrinėje originalių atodangu? Kuo jis pratęsia kitų Milašiaus biografų, kaip, sakysim, tokio Jacques Buge'as ar J. Bellemine-Noel kompiliacijas? Čia gi net ir tais atvejais, kai Tapinas prisipažįsta naudojiesi vieno kurio autoriaus, pvz. Česalavo Milomo, memuarais, skaitytoji vis vien neaiški, ar jis bus išglaudes visas, ar tik vieną jo knygą. Pagaliau, kaip recenzentui nustatyti, ką jis liudiodamas išnaibė, ką paliko?

Visus tuos priekaisčius šitaip išsakius (jų bus ir daugiau), džiugu konstatuoti, kad iš viso mūsų dvasiškai be pagrindo. Tapino

(Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

Ne vien tik dideli skaičiai • Nauja studija apie Oskarą Vladislovą Milašių: Laimono Tapino *Septynios vienatvės Paryžiuje* • Oskaro V. Milašiaus poezija: Antano Vaičiulaitio vertimai • Pokalbis su laureatu skulptorium Vytautu Kašuba • Atokiau nuo epicentro • Nauji leidiniai

Nauja studija apie Oskarą V. Milašį

(Atkelta iš 1 psl.)

knyga nei senamadiška, nei pirmatųjų nuoviras. Savo sukirpimu ji, tiesa, primena Henri Troyat biografijas ta prasme, kad ji skiriama ne siauram specialistų būreliui, bet vadinamam „eiliniam skaitytojų“, grožinės rašties mylėtojų, pirmakursiams studentams... Ir turint omenyje tą „adresatą“, Tapino apybraiža atrodo kaip talpus ir kartu išbalansuotas veikalas. Svarbiausia ne nuobodus ne anemiskas, kaip daugelis ankstyvesnių apybraižų apie Milašį, o ypačiai straipsnių periodikoj. *Septynios vienatvės Paryžiuje* parašytos lakiai, gyvai, su protarpiais švelnia ironija.

Dalinai jų pranašumas paaiškintinas tuo, kad autoriaus objektu buvo siekiamybė parodyti Milašius, kaip svečio šioj žemėje, gyvenimo trajektoriją visu plociu. Užtat jam neteko užsivartyti į siauros specializacijos, kaip pvz. literatūrologo, semiologo ar kokio „oneirologo“ kertele. Nereikėjo prašnekti universitetinės naujakalbės žargonu ar puikuotis jo įvaldymu. Aplamai Tapinui pavyksta perdėti išlaikyti laisvo pašnekiesio su skaitytoju stilių kiek savanaudišką, bet neapsunkintą jokiai įmantrybėm. O tai nereiškia, kad paprasta, nemaninga jo kalba nebūtų užgriozdinta kitokio pobūdžio piktžolėm ar duženom. Dievai žino iš kokių mažaraščių aparatūkos šnektos jie atkeliavę mūsų gyvojo kalbon, bet Tapino tekstą dažnai dusina kerėblis šveitmoždziai, kaip pvz. „odizinis“, „ažiotazas“ (šurmulio prasme), „debošas“, „oficantas“, „kašė“ (cachenez), „grandai“ (didikai), dueliantas (dvikovininkas), „ekserisai“. Tarytum būtumėm paskutiniai ubagai, neturėtume jiems lietuviškų atatikmenų. Kuriojiška tačiau, kad visi tie žodžiai, išskyrus „dueliantą“ ir „ekserisus“ yra *Tarptautinių žodžių žodyne* (Vilnius, Vyriausioji Enciklopedijų redakcija, 1983 m.), atseit yra Lietuvos kalbininkų aprobuoti, nors nebūtinai persami.

Nemažiau išeivijos skaitytoja vargina ir kita, matyt iš pečėnų kalbininkų mokyklos pasisavinta manija rašyti svetimvardžius fonetinė rašyba. Tiesa, yra pridėtas knygos pabaigoj tų barbariškų formų sąrašėlis su atatinamais prancūziškais vardais, bet skaitytojai yra tikra kankynė nuolatos dairytis tenai. Negana to „kaukiu balius“, Tapinas prasimano ir kitokius lietuvinimus. Taip patoj knygos pradžioj sužinome, kad Milašiai atvažiavo su sūnum ir kažkokia Nordo stoti. Ne iš karto susigaudom, kad čia kalbama apie Šiaurinę Paryžiaus vokičiai. Anglai, amerikiečiai, vokiečiai ir t.t. būtų šiuo atveju rašę paprasčiausiai „la Gare du Nord“. Panašiai sudaryta ir „Orsejaus krantine“ (Quai d'Orsay).

Grįžtant prie knygos visumos, prie samprotavimų, kuo ji panaši ir kuo skirtinga nuo kitų rašinių apie Milašį, tekstų išskirti, neįsivieliant į detales, šiuos pagrindinius dalykus:

Nėra abejonių, kad kaip kompiliacija *Septynios vienatvės Paryžiuje* yra gimininga kitų autorių biografijs ar enciklopedijose aptinkamiems straipsneliams. Pastaruosius ji neretai papildo ar sumala į nieką, kaip pvz. bostoniškes *Lietuvių enciklopedijos* rašinį. Išnyrantis Tapino knygoj Milašiaus portretas yra tačiau nepalyginamai niuansuotesnis, savitesnis ir humaniškesnis, gal ypačiai dėl Petro Klimo dienoraščio, Česlavo Miloszo atminimų nuotrų.

Kadangi Tapinas naudojosi, kaip jis prisipažįsta, kai kurių asmenų nespausdintais memuarais bei dienoraščiais, kadangi jis

siekė sukaupiti viską, viską, kas žinoma apie Milašiaus gyvenimą, protarpiais pasitaiko biografinės smulkmės. Bet aplamai laikmečių fono piešinyje nesama užmurzinimo. Labai panašiom, tik galbūt dar tamsesnė spalvom toji drobė yra piešiama ir prancūzų studentijai skirtuose vadovėliuose, kaip pvz. vienam iš naujesniųjų Marie-Claire Bancquart et Pierre Cahné *Littérature française du XX e siècle* (Paris PUF, 1992).

Ta proga gera prisiminti, kad nors Tapinui tenka knygoj suminėti ir aptarti Milašiaus rinkinius bei draminius, teosofinius, kabalistinius veikalus, jis juos apsašo bendrais bruožais, dažniausiai papasakodamas juos recenzavusių mintis, nebrukdamas savo kategoriškų teiginių. Išskyrus galbūt vieną, būtent, kad „Milašius nėra sukūręs nieko, ko pats nebūtų išgyvenęs. Jo kūryboj yra negailestingai, be gėdos, be sąžinės priekaištų apnuoginta realybė – ir tai, kas galėjo būti, nutikti, ko jis aistringai geidė (p. 88).

Šiuo atžvilgiu pernelyg įžvalgesnė Milašiaus, ypač jo filosofinės poezijos, analizė aptinkam Vytauto Kubiliaus studijoje *Lietuvių literatūra ir pasaulinės literatūros procesas* (1983), palydimoj, tarp kitko, išsamios bibliografijos. Šiuo tekstu, atrodo, Tapinas nepasinaudojo, nors nebūtų pakenkę jo knygai perimti, kas ten sakoma apie Milašiaus įtaką mūsų poetams – Vytautui Mačerniui, Albinui Žukauskui.

Priešingai prancūzų autorių rašiniams, kuriuose Milašiaus darbavimasis diplomatinėje tarnyboj aptariamais dažniausiai viena pastaripa, jei ne sakiniu, Tapino veikale Milašiaus vaidmeniu Lietuvos interesų gynboj skiriama 200 puslapių. Juose detalai atpasakojamos įvairių derybų eigų, nuogai atidengiamos įvairių valstybių klastos paversti Lietuva Lenkijos protektoratu ar kolonija. Žodžiu, tai labai įtaigiai parašyta pirmųjų laisvės dešimtmečių Lietuvos istorija, su kuria susipažinti niekam ne per vėlu. Kai kuriais atžvilgiais esama toje kovoje už „de jure“ pripažinimą daug panašumų su padėtimi, kada neseniai vien šauonioji Islandija pripažino Lietuvai teisę gyvent.

Kaip minėjome, autorius sakosi „Pabaigos žodyje“ idėmiai peržvelges ano meto lietuvių ir prancūzų spauda. Antroji knygos dalis – „Diplomatas“ – aiškiai įrodo, kad tai jokios pagyros, joks skardėnimasis. Sukaupta dokumentinė medžiaga imponuoja savo gausa. Bet dar labiau imponuoja Tapino talentas sukurti iš šios margos, sprangios ir sausos medžiagos puikias, kupinas įtampos vinjetes bei sceneles, įtaigiai atkuriančias to nerykaro poveikių ir mūsų delegacijų narius, replikuojant lenkų ponajai ir stengiantis palenkinti savo pusėn ano meto politikos galūnius.

Nemažiau vaizdžiai parašyti užgaunantys sentimentalumo styga puslapiai, kuriuose aprašomos Milašiaus kelionės į Lietuvą ir atkuriami tuometinio apšepusio Kauno vaizdai:

„Milašius vedžiojo bičiulius (grafą Prozorą ir jo dukrą, jamžintą garsiam Matisse'o paveiksle) po miestą, rodė, ką žinojo, nors, tiesą sakant, kažko ypatingo parodyti ir neturėjo. Bažnyčios, senamiestis, visus sužavėjęs Čiurlionis. Vieną vakarą užklydo į Mickevičiaus slėnį. Oskaras įsitraukė į šios margos, sprangios ir sausos medžiagos puikias, kupinas įtampos vinjetes bei sceneles, įtaigiai atkuriančias to nerykaro poveikių ir mūsų delegacijų narius, replikuojant lenkų ponajai ir stengiantis palenkinti savo pusėn ano meto politikos galūnius.

...Žaliakalnyje jie iki ašarų susijaudinę klausėsi vasaros estradoje jaunuolių, kurie dainavo liaudies dainas. Vakarienių

Oskaras Vladislovas Milašius spėtinoliokmetis

davo paprastai „Metropolijje“. Su šypsena žiūrėjo į neįprastą maistą ir į jauną oficiantą, vakarykštį kaimietuką, kuris kas vakarą kovėsi su jų sąskaita, rašė, Tapinas nepasinaudojo, nors nebūtų pakenkę jo knygai perimti, kas ten sakoma apie Milašiaus įtaką mūsų poetams – Vytautui Mačerniui, Albinui Žukauskui.

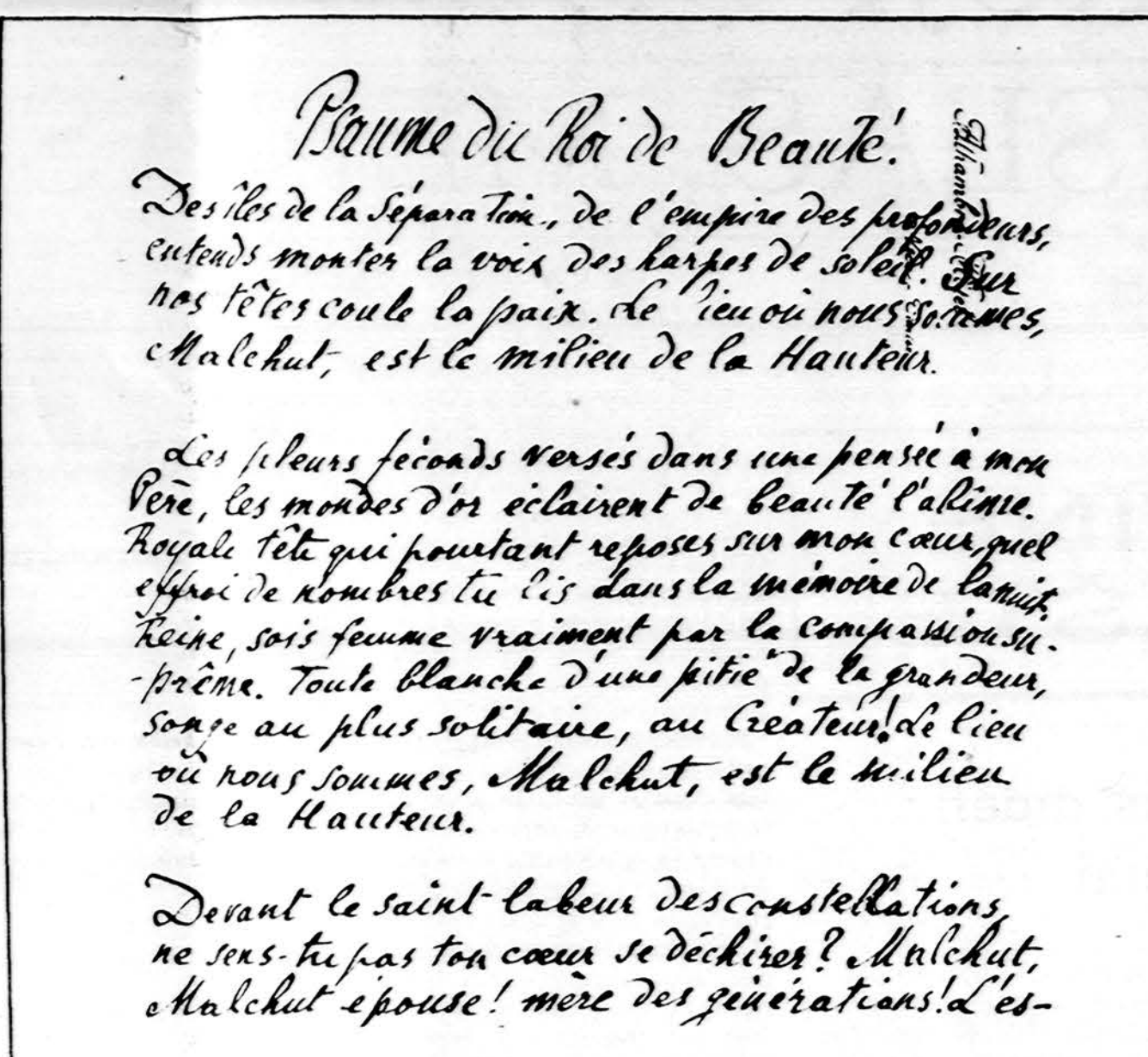
Priešingai prancūzų autorių rašiniams, kuriuose Milašiaus darbavimasis diplomatinėje tarnyboj aptariamais dažniausiai viena pastaripa, jei ne sakiniu, Tapino veikale Milašiaus vaidmeniu Lietuvos interesų gynboj skiriama 200 puslapių. Juose detalai atpasakojamos įvairių derybų eigų, nuogai atidengiamos įvairių valstybių klastos paversti Lietuva Lenkijos protektoratu ar kolonija. Žodžiu, tai labai įtaigiai parašyta pirmųjų laisvės dešimtmečių Lietuvos istorija, su kuria susipažinti niekam ne per vėlu. Kai kuriais atžvilgiais esama toje kovoje už „de jure“ pripažinimą daug panašumų su padėtimi, kada neseniai vien šauonioji Islandija pripažino Lietuvai teisę gyvent.

Kaip minėjome, autorius sakosi „Pabaigos žodyje“ idėmiai peržvelges ano meto lietuvių ir prancūzų spauda. Antroji knygos dalis – „Diplomatas“ – aiškiai įrodo, kad tai jokios pagyros, joks skardėnimasis. Sukaupta dokumentinė medžiaga imponuoja savo gausa. Bet dar labiau imponuoja Tapino talentas sukurti iš šios margos, sprangios ir sausos medžiagos puikias, kupinas įtampos vinjetes bei sceneles, įtaigiai atkuriančias to nerykaro poveikių ir mūsų delegacijų narius, replikuojant lenkų ponajai ir stengiantis palenkinti savo pusėn ano meto politikos galūnius.

Nemažiau vaizdžiai parašyti užgaunantys sentimentalumo styga puslapiai, kuriuose aprašomos Milašiaus kelionės į Lietuvą ir atkuriami tuometinio apšepusio Kauno vaizdai:

„Milašius vedžiojo bičiulius (grafą Prozorą ir jo dukrą, jamžintą garsiam Matisse'o paveiksle) po miestą, rodė, ką žinojo, nors, tiesą sakant, kažko ypatingo parodyti ir neturėjo. Bažnyčios, senamiestis, visus sužavėjęs Čiurlionis. Vieną vakarą užklydo į Mickevičiaus slėnį. Oskaras įsitraukė į šios margos, sprangios ir sausos medžiagos puikias, kupinas įtampos vinjetes bei sceneles, įtaigiai atkuriančias to nerykaro poveikių ir mūsų delegacijų narius, replikuojant lenkų ponajai ir stengiantis palenkinti savo pusėn ano meto politikos galūnius.

...Žaliakalnyje jie iki ašarų susijaudinę klausėsi vasaros estradoje jaunuolių, kurie dainavo liaudies dainas. Vakarienių

Oskaro V. Milašiaus rankraščio faksimile

Iš tikrųjų Laimonas Tapinas leidžia sau visokį šmaikštavimą, visokias digresijas, užbėgimus į priekį, filmo juostos sulaikymą, minties pailiustravimą anekdotu. Tą jo rašymo manierą norėtusi pailiustruoti šiuo pavyzdžiu. Vienoj vietoj autorius sako, kad jam pavykė aptikti archyvuose reto įtaigumo laišką, kurį rašė poetas Max Jacobas žavingajai ir nuodėmingai salonų liūtei Nathalie Clifford-Barney. Tame raštuželyje komentuojama Milašiaus filosofinių gilmenų poezija. L. Tapinas komponuoja savo pasakojimą kone kubistiniu principu, trijų matavimų piešiniu, kuriame kaitaliojamos epochos, „užsokama į priekį ir vėl grįžtama atgal“:

„Ir dar žinome, kad Žakobas prisimins Milašį prieš pat karą 1939 metų vasarą. Jis draugavo su Natali Kliford-Barnej, garsiojo literatūrinio salono šeimininke, pas kurią rinkdavosi visos Paryžius. Apie tai mes dar ne sykį kalbėsime. Maksas regis jai davęs paskaityti eilių, bet numanydamas, kad jo keistas vizijas suprasti bus nelengva, bando laiške kažką išaiškinti sau būdingu stilium, vadinamas tuos eilėraščius „nesąmonėmis“.

„Atrodo, yra dvi nesąmonių rūšys: paprastos ir dvigubos. Paprastos suprantą tik autorius ir niekas daugiau. Dvigubos nesupranta net jis pats. Tikiuosi, Jūs suprasit mano nesąmones, nes Jūs suprantat net Milašį“.

„Jau 40 metų mudu su André Salmonu reklamuojame didžiojo Milašiaus unikalumą, bet aš jo

rūšiuose „Slėpiniuose“ nesuprantu nieko“.

O po to prasidės karas, Maksas Žakobas bandys sleptis benediktinų vienuolyne, bet hitlerininkai jį ten suras, ir poetas mirs Dransio koncentracijos stovykloje, likus kelioms dienoms iki išvadavimo. Bet mes vėl begėdiškai užbėgom į priekį... Visi tie liūdni dalykai dar toli – Milašius dar net negalvoja apie savo „Slėpinius“, Maksas Žakobas dar gyvas ir sveikas, pilnas savo keltiško ir žydiško jumorio. „Closeje“ kilnoje kilnojasi. Kas geria, kas bučiuojasi, kas kažkam kažką šaukia į ausį... Nebeaišku, kas su kuo atėjo, kas kur sėdi.

Salmonas akimis ieško Milašiaus... A, štai jis, greta jo sėdi jauna graži moteris, o iš kitos pusės – Apolineras. Milašius užsidegęs pasakoja pikantiškas istorijas iš Puškino gyvenimo, kurias, Salmono manymu, jis išgalvoja žodis žodinė... Moteris klausosi, užmirusi laiką. Gi-jomas kvatoja net pasišokinėdamas. Oskaras stebėtinai moko elgtis su damomis, čia pat improvizavo žavias istorijas, kurios jaudino jas ir žavėjo... Bet netrukus ši tylinti gražuolė kažkur dingsta, o Milašius su Apolineru įsigilina į savo genealogiją ir atranda, kad jiedu beveik gimė – abu kilę iš senų senų lietuvių bajorų, kone didžiųjų kunigaikščių. Na, kaipgi tokia proga neužsisakyti dar po stikla...“.

Ar ne vaizdžiai perteikiama paryžiečių gyvenimo filosofija: „Gyvenk sau ir netrukdyk ki-

tiems“ (Live and let live). Ar ne įtaigiai pavaizduojamas nerūpestingas poetų gyvenimas, bet taip pat ir jų veidmainystė, nesuvaldomos užgaidos nudaigoti konkurentą? Ar ne sėkmingai pasinaudojama ta proga priminti skaitytojui, kad, ko gero, ir Guillaume Apollinaire galėjęs turėti lietuviško kraujo? Ar ne subtiliai daroma užuomina, kad ir Milašį galėjo ištikti Max Jacobo likimas? Kaip žavingai, elegantiškai suvoro Jacobas peilį Milašiui į tarpumetę, dievažydamasis esąs jo gynėju ir populiariautorium! O tačiau, kai pagalvoji, juk jų gyvenimai buvo gerokai panašūs. Abu buvo perkrikščiai, abu viengungiai, nors Max Jacobas dar turėjo priedo problemų su vadinamąja „lytine orientacija“, abu turėjo antgamtinius peryvenimus. Prancūzų istorijoj tačiau Max Jacobo ir Guillaume Apollinaire'o pavardės minimos, kur kas dažniau įvairiuose memuaruose negu Milašiaus. Priežastis paprasta. Tiek Jacobas, tiek Apollinaire'as artimai draugavo su to meto dailininkais, priklausydami vadinamajai Picasso Gajai. Milašiaus toji modernizmo srovė nepagavo ir savo verpetus. Jis liko atsiskyrėliu, viduramžišku fantastu.

Ne visai įtikinamai tačiau šiuose puslapiuose skamba vienas sakinelis. Būtent, kad „Oskaras stebėtinai moko elgtis su damomis“. Kažkaip nesinori patikėti. Iš ankstiau rašytų knygų susidarydavo veikiau skirtingas vaizdas. Būtent, kad jis būdavo ponių, aukštos visuomenės damų globėjamas, priimamas, bet kokių nors aferų neturėjęs. Tik jo pjesės išvydavo rampos šviesą jo rezidencijose. Tapino knyga šiuos dalykus nušviečia kiek kitaip. Pasirodo, kad Milašius buvo vienu metu įsimylėjęs iki ausų vieną jaunutę žydų kilmės merguželę Emi von Heine-Geldern vardu, vėliau ištėkėsią už kažkokio kilmingo žmogelio su dar dvigubai ilgesne pavarde. Poetas aiškinesis, kad jo romanas sudarytas atvykusi į Marienbadą jo motina. Tapinas tą versiją paneigia.

Pasirodo taip pat, kad Milašius buvo konkrečiau, apčiuopiamiau suartėjęs ir su savo draugo našle Jeanne Vogt. Netgi jai dovanojęs šeimos žiedą su herbui. Bet ir vėl tas romanelis pasiibaigęs nei šiaip, nei taip.

Bet įdomiausia moteriška figūra, išryškėjanti *Septynių vienatvės Paryžiuje* puslapiuose yra Nathalie Clifford-Barney silueta. Jos portretą Tapinas piešia drąsiais potėpiais. Net, sakytu-

mėme, neįprastu lietuviui ekspresyvumu, jei čia nepaaiškėtų, kad Tapinas plačiai naudojosi, kaip šaltiniu, Francois Chaponno knyga –

„Čia numetusi rūbus šoka būsima prancūzų literatūros klasike Koletė, čia ant balto arklio po parką nuogomis krūtimis švaistosi profesionali šokėja iš Olandijos Mata Hari. Aplink Natali susiburia tą patią meilės religiją išpažįstantys Paryžiaus gražuolės: miuzikholo „Folies Bergère“ karalienė Lijana de Puži su madonos veidu, mažą rudaplaukė poetė Liusi Delariu, atstūmusi būsimo maršalo Peteno ranką. Vyrų, o juo labiau garsių, čia dar mažoka, nebent keistoka matyti šešiasdešimties metų rašytoją Anatolį Fransą ir vieną kitą žymesnių aktorių...“

1909 metais mis Barnej nusiperka žavų režanso stiliaus namą Žakobo gatvėje, jau turintį gražias meilės tradicijas, mat kadaise didysis Rinasas jį buvo nupirkęs savo meilužei aktorei. Čia Natali pradeda penktadieniais priiminėti svečius – visų pirma literatus, nes žavioti namų šeiminkė pati irgi eiliuoja, rašo dramas ir romanus. Bet mis Barnej to mažo – jai reikia tikros šlovės, ji nori nei daugiau, nei mažiau – būti Paryžiaus meno pasaulio karaliene! (...)

Mis Barnej salone penktadieniais susirenka netoli šimto garsiausių Paryžiaus poetų, dailininkų, diplomatų, mokslininkų, kurie vienas per kitą veržiasi nors minutę pasikalbėti su „nepakartojama Natali“... Kas juos traukė prie šitos moters? Jos žavesys? ...Taip, ji buvusi labai graži – moteriškos figūros, taisyklingų veido bruožų. Prie Natali kviečiąs spalvos ilgų plaukų ir žydrų akių nuostabiai tiko šviesios kreminės suknios. Bet ar mažo buvo Paryžiuje ir kitų gražuolių?... [Barnej salone menininkus traukė jos sugebėjimas kurti laisvą ir šiltą atmosferą, kur kiekvienas jautėsi šauiniai. Bet ir to dar buvo mažo. Natali turėjo retą sugebėjimą įtikinti vyrus, kad tik ji viena supranta jų protą ir talentą, kad tik jam vienam yra skiriamas ypatingas dėmesys. Daugiau prisiklausiusi nepasiklausi, o jai reikėjo – ir padėti. Bet svarbiausia, matyt, buvo tai, kad bendraudami su ja šie vyrai pasijusdavo esą didesni už save pačius... Būdavo tikri, kad tik jie vieninteliai iš tikrųjų supranta šitą žavią, protinę ir kiek paslaptingą moterį. O kuriam vyrui tai nėra malonu!... „Aš myliu jus ne tokią, kaip visi mano, ir net ne tokią, kuo jūs pati save laikot“, – su žaviu naivumu mis Barnej rašė vienas įžvalgiausių Paryžiaus protų poetas ir matematikas Polis Valeris... To Natali ir siekia – meilė yra gyvenimo tikslas, jos religija. Ji nori būti mylima, adoruojama, šlovinama. Tiesą sakant, kas to nenori, bet ne visiems pavyksta tai pasiekti. Dėl Natali galvas pameta didžiausieji talentai ir protingi vyrai – žavis ne tik ja pačia, garbsta jos vidutiniškus literatūrinius ekzersiusus“.

Ilgainiui jos salono trauka sumenk. Ją nustelbs kitos sambūrių vietos, kiti saloniai (Domic Louise de Vilmorin), labiau atsiduodantys naftalinu. Milašius ir Nathalie Barney santykiai tačiau išliks kokie bus. Gal dar labiau jų suartėta, kadangi, iš laišų sprendžiant, Nathalie bus jam sunkiom vienatvės valandom globėja, guodėja, kone motinos pakaitalas. Ankstyvesnėse knygose apie Milašį, jei neklystau, apie tą jo bičiulystę nebuvo užsimenama.

Kalbant apie Milašiaus motiną atvaizdą ir jos santykių su sūnumi raidą, tenka pasakyti, kad *Septynios vienatvės Paryžiuje* jie pavaizduojami blanko-

(Nukelta į 4 psl.)

Lietuvos Pasiuntinybės Prancūzijoje personalas 1901 metais. Oskaras V. Milašius sėdi pirmoje eilėje trečias iš kairės.

Skulptoriaus Vytauto Kašubos sukurtas paminklo Gediminui Vilniuje maketas.

Algio Norvilos nuotrauka

Pokalbis su laureatu skulptorium Vytautu Kašuba

Ilgai lauktas atėjo metas aki-vaizdžiai įamžinti pirmą kartą pasauliui prieš daugiau kaip šimtmečius paskelbtą Lietuvos sostinės Vilniaus gyvavimą ir tautos atmintyje gyvą Gedimino sapno legendą. Išpūdinga tokio paminklo projektą sukūrė mūsų žymusis skulptorius, 1941 ir 1993 metų Lietuvos Valstybinės premijos laureatas Vytautas Kašuba. Taipgi už ypatingus nuopelnus Dailės akademijai, už reikšmingus kūrybinius darbus, susijusius su Lietuvos kultūra, skulptoriui Vytautui Kašubai suteiktas Vilniaus Dailės akademijos Garbės daktaro vardas. Šitokia dviguba proga čia ir užkalbiname daktarą ir laureatą Vytautą Kašubą. Su juo kalbasi Beatrice Kleizaitė-Vasaris.

Beatrice Kleizaitė-Vasaris: Kaip jaučiatės, gavę nacionalinę premiją už skulptūrą?

Vytautas Kašuba: Žinia buvo netikėtina. Nemanau, kad būsiu įtrauktas į kandidatų sąrašą. Jaučiuosi ypatingai pagerbtas. Esu dėkingas už darbų įvertinimą. Džiaugiuosi, kad yra skiriamos premijos, nes toks pripažinimas skatina kūrėją ir įpareigoja siekti aukštesnio lygio.

B.V.: Kokį įspūdį daro jums dabartinė skulptūra Lietuvoje?

V.K.: Dabartinė skulptūra domiuosi. Smagu matyti, kad yra visa karta naujų skulptorių, kurių dauguma yra jau stilistiniai subrendę, su ryškiais laimėjimais ir dar daug žadantys. Turime kuo džiaugtis.

B.V.: Kaip žiūrite į žmogaus figūrą?

V.K.: Žmogaus kūne ir judesiuose įrašytos ne tik individo savybės, bet ir laikotarpis, kuriame tas individas gyveno. Meno istorijoje iš figūros pastatymo ir laikysenos jau matyti, kokių istorinių laikotarpių ta žmogysta gyveno. Žiūrint į šiandienos žmo-

gu, norisi ir man užčiuopti mūsų laikotarpio pulsą.

B.V.: Kaip matote žmogų šiame pasaulyje?

V.K.: Čia atsakymas remtusi asmeniškai patirtimi, ir atsakyti reikėtų filosofiniais. Šioje kelionėje tuos amžinuos, žmogaus gyvenimą liečiančius klausimus nebendžiaus suguldyti į žodžius. Jie tartum savaime sprendesi skulptūroje.

B.V.: Kokia istorinė epocha jums artimiausia?

V.K.: Jau seniai man artima Viduramžių skulptūra – mažomis figūromis nusagstyti 12-14 šimtmečio katedrų fasadai, durys ir altoriai. Mane dar vis veikia tam laikotarpiui būdinga skulptūrinė pasaulėžiūra. Nors temos religinės, tačiau žmogus vaizduojamas paprasto gyvenimo momentų būsenoje, pilname kasdienybės intensyvumo. Nesveikima man ir šių laikų skulptūra. Domiuosi ir vertinu abstraktesnes formas ir jų pasiekimus. Nors pats likau ištikimas tradicijai. Jaučiu, kad mano raideje yra įsiterpusi ir šių laikų formalinė mąstysena.

B.V.: Kokia būtų jūsų skulptūrinė pasaulėžiūra?

V.K.: Būtų tai formos, nušvarintos nuo bereikalingų detalių, kur šviesos ir šešėlių žaidimas išryškina formų apvalumus ir sąlyčius. Kur paviršiaus ramybė, sudrumsta ritmiškai, atskleidžia skulptūrinės visumos gyvybingumą. Kur plokštumų lūžiai veda akį, verčia žiūrovą judėti, apeiti statiską, nejudantį objektą. Siekiant tokios visuotinės išraiškos, ir galo nesimato.

B.V.: Kokios temos vyrauja jūsų darbuose?

V.K.: Pagrindė yra trys: žmogaus kūno studijos aktuose, biustuose ir portretuose; paskui būties tema, kurią gvildinau trijose sienose, daugiafigūrinėse kompozicijose, kaip „Būties kelio-

ne“, „Svetimi krantai“ ir „Diena iš dienos“. Trečia tema istorinė, liečianti Lietuvos praeitį. Tai valdovų atvaizdai ar figūros. Ši tema manyje išliko gyva nuo ankstyvos vaikystės.

B.V.: Kaip išvykimas iš Lietuvos paveikė jūsų kūrybą?

V.K.: Atitrūkimas nuo kamieno, praradimas tėvynės ir artimųjų man skauda dar ir šią dieną. Buitinė kova, ypač skulptoriui svetimame krašte, buvo arši. Apsčiai metų dirbau fabrike. Po to pragyvenimui dariau skulptūras bažnyčioms. Ir tik vėliau sudarė sąlygos dirbti laisvai, kaip sakoma „sau“. Iš kitos pusės, išvietintas į Vakarų pasaulį ir gyvendamas New Yorke, muziejuose ir galerijose gyvai susidūriau su aukščiausiais ir paskutiniausiais meno pasiekimais bei išėjimais. Tai brandino skulptūros sampratą ir norą savitai pasisakyti.

B.V.: Kokias medžiagas naudojote?

V.K.: Lipdžiau molį ir plasteliną. Drožiau medį, kalčiau akmenį ir marmurą. Plakiau švino plokštes. Mačiau savo darbus, realizuotus bronzos. Visais atvejais pereinau medžiaga tarp nepastovaus lipdinio ir pastovios medžiagos visada buvo gipsas. Mėgstu gipsą. Ši medžiaga ypač jautriai priima šviesos niuansus.

B.V.: Ka dabar dirbate?

V.K.: Atėjo laikas apsiriboti mažo formato figūromis, aukščiausia 45 cm. Jos visos apvalios, trijų dimensijų, gyverimiškose situacijose. Dirbu eksperimentines serijas, arba ciklus, bandydamas surasti naujus formų ritmus, planus, šviesų žaidimą, ypač grupinėse kompozicijose. Likau ištikimas žmogaus figūrai. Šiuos darbus realizuoju gipse, gal vieną kitą atliedinsiu bronzos. Tikiuosi, kad eventualiai ir šie darbai atsiras Lietuvoje, prisijungs prie (Nukelta į 4 psl.)

Oskaras V. Milašius

Lietuva

Tos žemės vardas – Lietuva – užvaldė mano protą ir jausmus.

Aš trokštu jums atskleisti ją.

Ateikit! Dvasioje nuvesiu jus į svečią kraštą, ūkanotą, glūdą, šnarantį...

Suvasnokime sparnais – aure, jau skrendame per šalį, kur kiekvienas daiktas turi blausią atminimų spalvą. Apgaubia mus vandens lelijų kvapas, plekstančių miškų garai...

Tai Lietuva, la Lituania, Gedimino ir Jogailos žemė.

Atsiveria mums susimąsčiusi šalis, kurios vėsi, dulsva padangė turi visą pirmąpradės giminės gaivumą. Ji nepažįsta prabangos liūdnos – subręsti.

Po septynių žiemos mėnesių letargo, ji, nubudus, šoktelia nuo pavasario staigios grožybės, o rugsėjo vidury nauji atolai, netgi vasaros nedavę, juodvarnių kranksmais vėl skelbia ilgą žiemą.

Tada lietuviškųjų vasarų medaus kvapnis užleidžia vietą rudeniniam dvelksmui, kuris yra lyg siela Lietuvos, – Saldriškis kvapas, nelyginant išvirtusio karštiniaus medžio, samana užkloto, ar griuvusių po lietaus, kai vasara jau baigias.

Balgana šviesa dūluoja klony, o šema migla nugulus ant miškų.

Tylų saulės veidą niaukia įkyrių minčių nykumas. Nors dar nesnigo, paplūkusiuos keliuos ratus pakeičia rogės.

Nuo upės smelkias per laukus linų markos tvaikai. Galop iškrinta lapkričio sniegai, o vakarais sarginiai šunes vėl užtraukia savo begalinę šneką su vilkais iš seno miško, skendinčio rūkuso.

Lapkričio simfonija

Ten visa bus kaip ir šioj žemėj. Tas pat kambarys.

– Taip, mano kūdiki, tas pat. Gadynių paukštė auštant lapuose.

Blyškiuos nelyginant mirtis: tada atsikelia tarnaitės, Girdėti kibirų duslus, ledinis būdysys

Aplink šaltinį. O nuožmi jaunystei! Ir tuščia širdie!

Ten visa bus kaip šiam pasauly. Ten bus Skurdžių balsų, žiemos balsų iš priemiesčių senų, Bus stiklius surginas dainuška,

Iškaršusi bobulė su apšepusiu kyku,

Bešaukianti žuvų vardus, su mėlyna prikyšte vyras, Kurs spauda į pūslėtą nuo neštuvų delną,

Kažką bestaugdamas, lyg paskutinio teismo Angelas.

Ten visa bus kaip šiam pasauly. Tas pat stalas,

Bus Biblija ir Goethe, bus suplėšęs rašalas,

Bus popiera, baltoji moteris, kuri mintis išskaito,

Bus plunksna, atvaizdas. O, mano kūdiki!

Ten visa bus kaip žemėj. Tas pat sodas,

Gilus, gilus, ūksmėtas, tankus. O vidudieniniu artėjant,

Ten džiaugsis susirinkę žmonės,

Kurie dar niekad nesimatė ir kurie

Apie vieni kitus vien tiek težino:

Reikės lyg švenčiai apsiręngti ir keliaut

Pranykusių naktė vienam, be meilės ir be žiburio.

Ten visa bus kaip šiam pasauly. Ta pati alėja:

Ir (popietėj rudens) alėjos vingy.

Ten kur gražus takelis nusileidžia baukščiai,

Lyg iš ligos pakilus moteris,

Klausyk, mano kūdiki, mes susitiksime kaip čion kadaise;

Tu pamiršai suknėlės savo andienykštę spalvą;

O aš tik menką laimės mirksnį pažinau.

Tu būsi apsiivilkus šviesmėle, gailia spalva,

Gi tavo skrybėlaitės gėlės bus mažytės, liūdnos.

Paulius Augius

Medžio raižinys

Paulius Augius

Medžio raižinys

Ir aš jų vardo nežinosiu, nes gyvenime Tik vieną gaudžią ir smulkutę gėlę pažinau – Nežmirstuolę, prisnūdusią seniai Slėpynių krašto grovose, Našlaitę gėlę. Taip, širdie brangi! nelyginant šioj žemėj.

Ir bus tenai glūdus takelis, drėgnas nuo kaskadų aidų. Ir tau minėsiu miestą ant vandens, Florencijos naktis Ir Bacharacho rabiną. Ten bus taip pat

Apiręs, žemas mūras, Kur snaudė senas, senas liūčių kvapas, ir šalta, Raupsuota ir vėslė žolė siūbuos ten savo tuščią žiedą Tyliai upelį.

Dirvonai

Kaip tu atklydai pas mane, toks nuolankus ir liūdnas? Aš nebežinau.

Be abejo, kaip ir mirties mintis – su gyvybe počia. Tačiau nuo mano pelenotos Lietuvos lig pragarinių Rumelio nasrų, Nuo Bow-Streeto lig Marais ir nuo kūdikystės lig senatvės

Aš myliu (taip kaip myliu žmones – Sena, nuo gailėsčio, rūstybės ir vienvatės nudėvėta meile) tasias užmirštas žemes, Kur stypos čia per daug lėtai, tenai per greit mieste išaugusi žolė,

Lyg gatvėse be saulės kūdikiai balti, –

Šalta, nevalyva, nemigus, lyg slogi mintis, Atėjusi su vėjais iš kapų, Gal viename iš tų juodu, nuzulintų drobulės gniužulų, Kuriuos pakliaušėse pasimeta po galva senės, snausdamos sutemoj kraupioj.

Iš mano jaunumės, nuvalkiotos pietų kraštus Ir šiaurėje, man ypačiai išliko štai kas: Liguista ir klajoklė mano siela nyksta, lyg ištroškusi žolė tarp mūrų. Ir užmiršta ir pamesta čionai.

Pažistu tą, kuriam Libano kedras davė ūksmę! Liekana Gražaus nepalytėto meilės sodo. Ir žinau, jog ten kadaise, Išmušus valandai švelniai, jie pasodino šventą medį, Kad ludytu; bet priesaika nugrimzdė ir beždė amžinybė.

Ir vyras ir žmona bevadžiai mirė, Ir jų meilė mirė, ir kas gi juosius beatmins? Kas? Gal tu, Toks liūdnas, liūdnas krapnojime lietuį. Gal mano siela? Visa tai ir tu pamirši veikiai.

Ir dar anas, kur lietūs, ūkanos ir vėtros sau bažnyčią susirado. Kai priemiesčiuos užėdavo žiemą, kai pirklio laivas Keliaudavo prancūzų žemės rūkuso, kaip būdavo smagu, Vargdienių šventas Julijonai,

Man vaikščioti po tavo sodą! Gyvenau kokčiausioje lebonėj, Tačiau mane jau traukė žemės širdis. Žinojau: plaka ji ne rožių soduos prižiūrėtuos, O ten, kur auga apleista, skurdi sesulė mano – dilgėlė.

Todėl jei nori įsisteikti man – vėliau, toli nuo čia! – Tu ošiantis, atgijusiais žiedais patvins sode, Kur kiekviena vienvatė stos su savo veidu ir vardu, Ir bus žmona,

Pasaugoki prie samanoto mūro, kur driežai Tau rodo Arielio miestą nekaltų migloj, Pasaugok mano gailiai meilei užkampį, pelėsių, šaltio ir tylos bičiulį. O kai mergelė su Thummim ir Urim apdaru

Paims mane už rankos ir nuves tenai, lai žemėj liūdintieji Atsimena, pažįsta ir pasveikina mane; Dagys, kerota dilgėlė ir šunvysnė, vaikystės priešė. Jie žino, jie išmano.

Vertė Antanas Vaičiulaitis

Pokalbis su laureatu Vytautu Kašuba

(Atkelta iš 3 psl.)

ten esančios mano kolekcijos.

B.V.: Kaip žinote, Gedimino paminklo projektas jau pereina į statybos fazę. Ar turite dėl to rūpesčių?

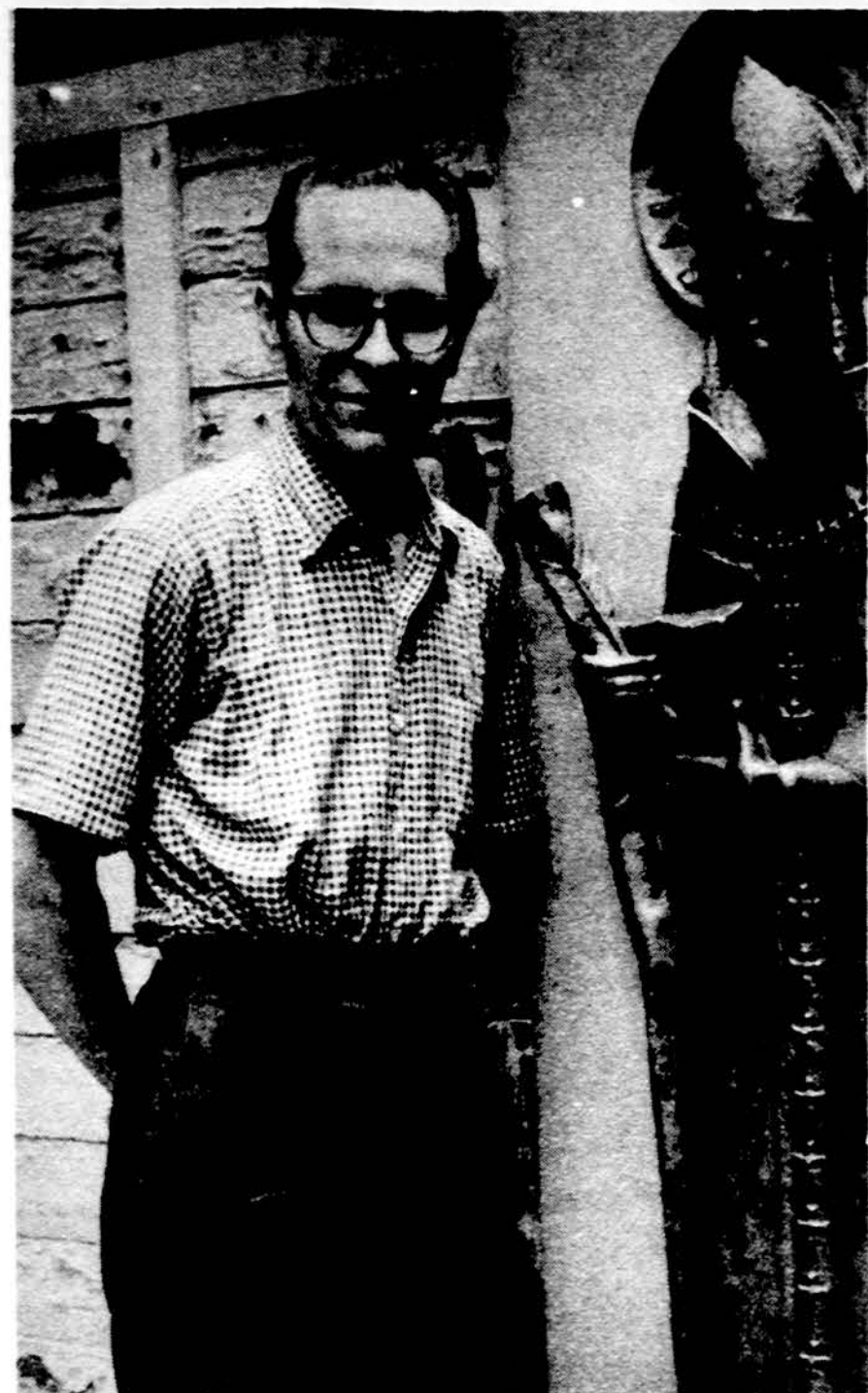
V.K.: Esu jau padaręs 4-rių kunigaikščių portretinius medalius skalėje 1:2, kurie bus iškalti granite, pjeestalų masyve. Atrodo, kad bus statomas ir „Paminklas Lietuvai“ Druskininkuose, su simboliu Mindaugo figūra. Pasitikiu valdžia ir patarėjais, žmonėmis, kurie turi nuovoką ir patirtį.

B.V.: Kadangi pats negalite šių paminklų realizuoti, ar tikite, kad kiti skulptoriai sugebės tai atlikti?

V.K.: Pasitikiu turimi visiška tiek Mindaugo Šnipu, kuris dirba prie Gedimino paminklo, tiek ir Mindaugo Aučyna, kuris dirba prie Druskininkų paminklo. Abu man žinomi kaip pajėgūs skulptoriai ir šaunūs vyrai, sugebantys įsijauti į mano darbų stilių. Modelius didinant, jau pats formatus įneš naują sampratą, ir jų rankos paliks asmenišką pėdsaką. Džiaugiuosi, kad jie sutiko bendradarbiauti.

B.V.: Ka linktumėte Lietuvai?

V.K.: Tauta dabar sunkiame, pereinamame laikotarpyje. Manau, kad remti kultūrinius pasireiškimus dabar itin svarbu. Tik per kultūrinius savitumus tautos išryškina savo veidą. Tad menininkams linkiu andinti savitą autentiškumą, per kurį ir tautos individualumas atsiskleidžia.

Vytautas Kašuba prie vienos savo skulptūros. Vytauto Maželio nuotrauka

Nauja studija apie Oskarą V. Milašį

(Atkelta iš 2 psl.)

kai. Tapinas neranda reikalo kartoti žavios, hollywoodiškos legendos apie Milašius tėvo „coup de foure“, staigų įsimylėjimą ir gražulę Miriam iš pamatytos Varšuvos fotografo vitrinai nuotraukos. Pasitikiu, jis taip pat ir pasakė, kad tos Miriam būta hebrajų kalbos mokytojo dukters. Iš tikro jos tėvo būta svetainės užvaizdos nuomotojo.

Vaidžiai nupiešdamas Ponios vargingą dvarininkavimą Čerėjos valdose L. Tapinas, manding, nepakankamai išryškina jos santykius su gimnaziškai iš Drujos, vedančiais prieš ją nuolatine kovą. Ypač tai tu ponia užsiutimą ant tos „gobšės žydokos“, kai ji pardavė rusams Čeręją. Savo knygoje *Une autre Europe* Cz. Milosz'as tvirtina, kad tai buvus lenkų akim „išdavyse“, nes tuo Mocarstva praradusi savo avanpostą Gudijos plynėse.

Kas neįtikėtina ir sakytumėm, patologiška tai, kad pats Milašius, atrodytų, ne kartą palaikydavęs motinos priešus. Jis yra ne kartą prisitaręs apie ją nepalankiai, o savo kabalistiniuose sapnų apibūdinimuose ir visai šurkščiai. Neprisimenu, kurioj knygoj teko išskaityti, kad vienu metu Milašius buvo pasigabėjęs motiną gyventi kartu Paryžiu, bet neapsikentęs jos „sumaterialėjimo, valdingumo ir kišimosi į ne savo reikalus“. Nors šiaip jie susitikdavo kartą į metus Marienbado kurorte. Jis negalėjęs dalyvauti jos laidotuviuose Varšuvoje, nes tuo metu nebuvo diplomatiniai santykiai tarp Lietuvos ir Lenkijos. Išskyrus paskutinę detalę, Tapinas tuos dalykus nutyli. Neatrod taip pat, kad jis būtų susipažinęs ir su anoniminiu autoriaus straipsniu, pasirodžiusiu *Draugo* tūriniam priede 1977 m. spalio 22 ir 29 dienomis, pavadintą „Kelionė į Čeręją“, iš kur žinom, kad to krašto žmonės dar prisimenančios dvarininkienę. Ju nuomone, Miriam nebuvo nei aplaidi, nei savanaudė. Veikiausiai vienai ir nelaiminga moteris, kuriai tekdavo slapstytis nuo brutalaus mušėiko vyro pas kumetės kaimynės.

Šiaip tenka pripažinti kad L.

Tapino atkuriamoji Čerėjos aplėistybės ir nykulo freska prašoka savo vaizdingumu visus iki šiol skaitytus to svieto pagairės aprašymus:

„Susigrūdusios ir krūva, kirvarpų išestis, susikūpinusios rusų izbos, lenkų trobos, kiek talpesni, bet tokie pat skurdūs žydų namai, pilni nešvarių, nuogų vaikų, kurie žiūri pro langus savo abejingom akim liesuose veiduose. Keli baltagalviai voliojasi pūve drauge su paršukais.“

O priešais eina žmonės, jo Čerėjos žmonės – žydai, apsilvilkę ilgais ir dvokiančiais levitais. Jų veiduose begalinis skurdas, pažymėtas bibliniu išsigimimo ženklu. Sunkių žingsnių kinkuoja valstiečiai, ilgais pelenų spalvos plaukais. Vieni slenka nuleidę galvas, kiti iš savo suplotų žemės spalvos veidų numeta sukutą ir grėsminga žvilgsni. Praeina moterys, apsigobusios pilkomis, šiltomis, utelėtomis skaromis. Kreivos, susenusios, išsunktos dažnų gindymų. Visi jie lenkiasi, nuplėšia kepurės prieš jį, šeimininką, geradari, savo poną.

Viešpatie, argi tai jo kraštas, jo tėvynė, kuriai jis turi tarnauti ir padėti? Oskaras su siaubu žiūri į tą skurdą ir išsigimimo panopitumą, apimtas keisto jausmo...

Nemažiau spalvingai, jautriai *Septynios vienatvės Paryžiuje* aprašomas ir tą kampa ištikęs pogromas. Reljefiškai Tapinas pavaizduoja ir jaunojo Milašiaus susidėjimą homoseksualių, pederastų ir narkomanų gauja, vadovaujama Oscaru Wilde, tragiškai smurcančio, geibstančio nuo absento. Kaip ir kiti Milašiaus biografai, Tapinas nemėgina apibūdinti tų Milašiaus draugelių kaip parazitų, švaistūno išlaikytinių. Nezinomu rašančiam faktui yra Milašiaus susidraugavimas su Christianu Gausu ir tai, kad vienu metu Milašius teiravėsis apie galimybes emigruoti Ameriką.

Milašiaus klajonių po Europą „metų autorius pramena „vaikando“ (buvo tokia austrų komedija „Lumpacivagabundus“) metais“. Komiškų įvykių tačiau tame poeto bastymesi po Europą nėra akys sukumpusi po viso-

kios melancholijos, nuobodžio ir depresijos nešuliais baironiška Milašiaus figūra. Kadangi pats Milašius yra tuos savo psichologijos bruožus pripažinęs, šiuose puslapiuose atskleidžiamas vyksiai būdingas išnykstančiam aristokratui luomui polinkis maišytis po skurdžiausių miestų ir uostų kvartalus, mėgaujantis širdyje žmonijos nuopuolio reginiais.

Pranciūzai vadina tą sadomasochistinį polinkį „encanaillement“, atseit „sušunėjimu“. Bet tai užgaulus šunų padermei žodis. *Septynios vienatvės Paryžiuje* išryškina neblogai ir kitas Milašiaus polinkis, būtent susidėti (laimei trumpam) su neaiškiomis konspiracinėmis kuopelėmis. Vis tai nauji, daugelis negirdėti ar primiršti dalykai.

Nors daugumos nuomone biografinis žanras yra lengvai įvaldomas – iš čia ir tokia gausybė kūrinių, parašytų sumanių amatininkų „maurų“ (ghost writers), iš tikrųjų tai daug kūrybingumo reikalaujantis darbas. Jį puoselėjantiems, būtina nuolatos nepasitikėti žmonių liudijimais, nuolatos patikrinti faktus, kuriuos žmogaus netobula atmintis iškreipia, sumaitoja, dažniausiai pasilaikydama kas trivialu. Biografijos žanras iš kitos pusės reikalauja Dievo dovanos perteikti visa tai savitai ir

UŽBAIGTI RESTAURACIJOS DARBAI

Sausi 20 d. Lietuvos filharmonijoje po šešerius metus trukusios restauravimo pertraukos įvyko pirmasis koncertas. Filharmoniją atnaujino lenkų restauratoriai. Darbai buvo beveik sustoję, nes lešos filharmonijos rekonstrukcijai iš pradžių buvo gaunamos iš Maskvos. Tačiau, ekspremjero Gedimino Vagnoriaus ir Kultūros eksministro Dariaus Kuolio pastangomis, darbai nenutrūko. Viso pastato rekonstrukcija kainavo 1.6 mil. dol. Balandžio mėnesį Lietuvos filharmonijoje laukiama Europos jaunimo orkestro.

spalvingai. O labiausiai autoriui būna apmaudu, kad net ir tais atvejais, kai jam pavyksta atkurti tolimų epochų reginius, jam vis vien tenka susilaukti priekaištų, jog užmiršęs paminti, išgildinti tokius ar kitokius dalykus.

Ne kitaip taip yra ir *Septynių vienatvės Paryžiuje* atveju. Praveru būtų buvę, jei autorius būtų pasisakęs daugiau apie Milašiaus kūrybos patikimą Lenkijoje, JAV, Izraelio ar Didž. Britanijoje. Bent skaitytojui tai idomiau negu sužinoti, kad pirmą kartą jo eileraštis buvo išverstas „iš prancūzų kalbos“ ir atspausdintas Amerikos lietuvių žurnale „Vytis“ 1920 metais. Neabejotinai skaitytojui būtų buvę idomu patirti apie Milašiaus įtaką į mūsų lyrikos raidą.

Gera tačiau šiuo atveju prisiminti vieną dėsni. Būtent, kad tokie ir panašūs priekaištai daromi biografijai autoriams tada, kai jos brandžios ir paveikios. Trafaretinių, blankių knygų atveju skaitytojas paprasčiausiai jas trenkia į šalį.

Būtų neįtikėtina, kad toks likimas ištiktų *Septynias vienatvės Paryžiuje*. Savo įvairumu, sodrumu ir lakumu jį neišpildys neabejotinai skaitytojų palankumui. Telieka vien padėkoti jį visų vardu Lietuvos Akcinio Inovacinio banko Kauno skyriui už suteiktą finansinę paramą šiam leidiniui išvysti dienos šviesą.

Laimonas Tapinas. *Septynios vienatvės Paryžiuje*. Dokumentinė proza. Redagavo Aleksas Dubulskis. Robertas Keturakis. Meninis redaktorius Algirdas Jurenas. Kaunas, 1994 m.

Oskar V. Milašius mėgtasis Fontainebleux miškas. Fontainebleux vietovėje, ne per toli nuo Paryžiaus, Milašius praleido pastaruosius savo gyvenimo metus. Ten jis ir mirė.

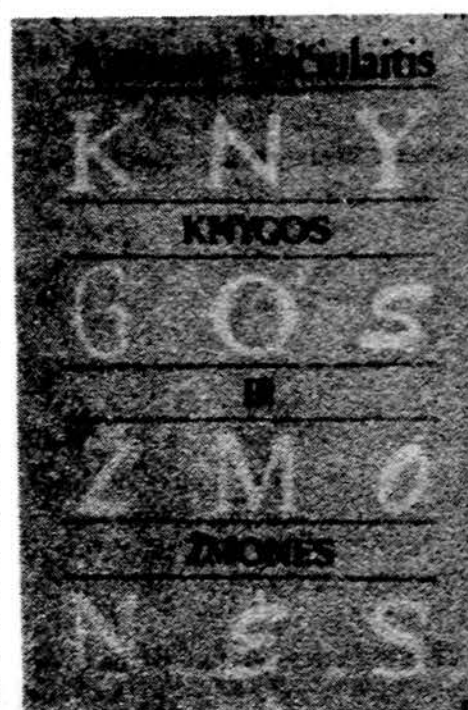
Nauji leidiniai

gyvas yra Ričardo Pakalniškio vedamas pokalbis su Tomu Venclova. Čia paliečiamos tikros mūsų šiandieninės literatūros, ypač poezijos verdenės.

Visa pusė žurnalo apimties skiriama „Apžvalgoms“. Jos kaip niekur kitur yra aktualios, įžvalgios ir parašytos neatkintai. Šiame numeryje jos liečia Religiją, Kultūrą, Visuomenę, Knygas ir žurnalus. Visose temose neaplenkiamas ir išsivijęs kultūrinis gyvenimas. Štai Apžvalgų puslapiuose žvelgiama į Juozą Ambrazevičių – Brazaičio gyvenimo kelią, o knygų ir žurnalo aptarimus recenzuojama Čikagoje išleista „Lietuvių egzodo literatūra 1945-1990“.

Mūsųose čia „Naujas židinys“ labai patogiai galima užsiregistruoti šiuo adresu: Kun. Leonardas Andriekus, 361 Highland Blvd., New York 11207. Žurnalo metinė prenumerata 44 dol. Ją irgi siūsti vardiniai nurodytu adresu.

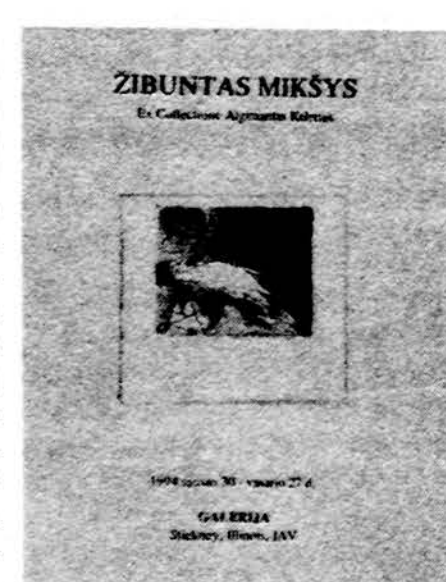

• **Antanas Vaičiulaitis. KNYGOS IR ŽMONĖS.** Išleista „Vagos“ Vilniuje. Leidimo metai pažymėti 1992, nors iš tikrųjų knyga pasirodė 1993 m., o mus ji čia pasiekė tik dabar. Tai Antano Vaičiulio straipsnių apie literatūrą, rašytojus, knygų recenzijų ir kitokių šios rūšies raštų rinkinys, užklojantis knygoje net 570 puslapių. Pirmiausia dedamas Vytauto Kubiliaus įvadinis straipsnis – „Prozos meistras – autoritetingas kritikas“. O paskui knygos turinys skirstomas į tokias padalas: Straipsniai, Rašytojai, Atvaizdai, Kny-

gos: Poezija, Romanas, Novelė, Apsakymas, Antologijos ir studijos.

Literatūros bičiuliams tokia knyga tai tikras lobis. Skaitytojui Lietuvoje visa tai tartum nežinomos žemės, staiga iškylančios prieš juo nustebusias akis. Bet ir išsivijioje dabar smagu parankiai vienoje vietoje pavartyti šios rūšies Vaičiulio, apie kurį savo įvado pabaigoje Vytautas Kubilius sako: „A. Vaičiulio kritika, ginanti autonomine literatūros vertę, stoja į tą patią gretą, kurioje rikiuojasi V. Mykailaichio-Putino, B. Sruogos, J. Ambrazevičiaus, J. Keliuotio, M. Miškinio kritikos darbai. Šioje gretose jis išsiskiria estetiško išgyvenimo atvirumu, subtilia stiliumi kultūra, sintetiniu mastu europinės literatūros kontekste.“

• **ZIBUNTAS MIKŠYS. Ex Collectione Algimantas Keler-tas.** 1994 sausio 30 - vasario 27 d. „Galerija“, Sticney, Illinois, JAV. Tai atskiro paminėjimo vertas vienos, Čikagos pašonėje vykstančios parodos katalogas. Tiesiog galėtume sakyti, jog tai ne katalogas, o puikus reprezentacinis šios rūšies leidinys. Taip ir reikėtų jį traktuoti. Rankose turime geriausio popieriaus, didelio formato 32 psl. leidinį, plus dar ir viršelį. Prieš akis – 31 subtili Zibunto Mikšio miniatiūra, kuriai kiekviename puslapyje labai estetiškai vietos nepagailėta. Katalogo įvadinį žodį čia Danas Lapkus užbaigia taip: „Ši paroda – puikiai panaudota dr. Algimanto Keler-to galimybė pasidalinti su kitais gero meno patirtimi ir praturtinti žiūrovą dailininko, o tuo patiu ir kolekcionieriaus, gyvenimo vertybių supratimu“. Tie žodžiai tinka ir čia minimam katalogui.

Atokiau nuo epicentro

Nesigailėjau šeštadienio popietę praleides 405 greittelyje, Crenshaw bulvare ir pagaliau jaukiam Palos Verdes meno centre. Lydėjo ta pati dosni Kalifornijos saulė. Vaziuodamas į pietus tolu nuo to brutalaus sausio 17-tosios drėbejimo, dar vis nervus dirgančio trijų, keturių, net penkių balų podrebiais (after-shocks). Gyvenime galima su daug kuo apsiprasti. Tik ne su Žemės motinėlis tūžmu.

Palos Verdes meno centro Collectors galerijoje šiuo metu (nuo 1.15 iki 11.19, 14 PM valandomis) vyksta dailininkės Danguolės Ritos Kuolienės kolografijų darbų paroda. Antraštas: 5504 West Crestridge Road at Crenshaw, Rancho Palos Verdes, Ca.

Jos subtilius paveikslus esu matęs L.A. Šv. Kazimiero parapijoje rengtose teiktinėse parodose. Iš jų dvelkė ir sugebėjimas, ir gavus kitiškus žanrus. O tai ir yra menininko stiprybė – išsiskirti iš kitų, būti pasirinkto žanro šeimininku.

Dabar spalvotuose grafikos lakštuose Danguolė nauju būdu išreiškia savo estetinę jauseną – juodame fone derindama apytamio kolorito lopinius, primenan-

čius skiaučius, šukių, uolienu tekstūrą. Tie prislopintu žibesi žerintys pavidalai tarsi byloja archilogine kalba. Bet ne man apie tai gražbyliauti.

Ekspozicija, pavadinta „Out of Bounds Collographs“, tarsi norint pabrėžti tradicijos ribas peržengiantį Danguolės originalumą. Savo techniką ir siekius ji nusako iškabintame lape. Yra, berods, 18 darbų. Devyni nedidelio 11 x 11 colių formato sudaro viningą „Langu“ ciklą. Meditacijai žvilgsnį itin patraukia didesni lakštai (26x34 ar 34x26), savo poetiškais pavadinimais taikantys į mus apgobiančio pasaulio mislingumą: „Tylusis globėjimas“, „Sveikinant naktį“, „Paslaptys po mūsų pėdomis“...

Iš tiesų, nežiūrint išobulintos technologijos, seismografų ir mokslininkų smegenų skvarbumo, žemė po mūsų kojomis tebėra paslaptis pilna dramatiškų netikėtumų. Menui gal ir lemta bent iš dalies atsverti negandas, savaip atstatyti žmogaus egzistencinę pusiausvyrą. Apie tai mačiau, grįždamas į apniokotą, įbaugintą Santa Moniką.

Pr. Visvydas

TARPTAUTINIS TEATRŲ FESTIVALIS

Čikagoje nuo gegužės 24 d. iki birželio 10 d. vyks tarptautinis teatrų festivalis, kuriame dalyvaus pasaulinio garso teatrai iš Anglijos, Olandijos, Meksikos ir JAV. Dalyvaus septynios teatrų bendrovės. Tai jau bus penktas Čikagoje įvykis tarptautinis festivalis.

ŠEKSPYRO TRAGEDIJA ČIKAGOJE

Pirmaujantis Čikagoje (200 So. Columbus Drive) Goodman teatro iki vasario 19 d. stato Šekspyro tragediją „Ričardas II“. Vaidzduojamos žiaurios varžybos dėl Anglijos sosto. Šimtmečius išliekanti Šekspyro tragedija intriguojanti. Profesionalų aktorių vaidyba sklindi. Vaidyba atliekama dabartine anglų kalba, kostiumai ir scenovaidis moderniški. Pastatymas žiūrovams patrauklus. Nužudymo žiaurumas, likviduojant karalių Ričardą II, žudikas ryžiasi atpirti savo atgailos kelionę į Šventąją žemę.

• Garu varomos spausdinimo mašinos pirmą kartą Čikagoje panaudotos 1845 m. gruodžio 27 d. „Chicago Democrat“ laikraščio spaustuvėje.